

ՀԵՏԸՆՏՐԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՆ ԻՐԱՆՈՒՄ

Մեակ Սարուխանյան

Իրանում նախագահական ընտրություններին հաջորդած զարգացումները մեծ արձագանք ստացան միջազգային քաղաքական և լրատվական շրջանակներում: Սակավ չէին կարծիքներն այն մասին, որ Իրանը գտնվում է նոր հեղափոխության նախաշեմին: Մինչդեռ վերջին զարգացումները խոսում են այն մասին, որ իրավիճակը երկրում վերահսկվում է իշխանությունների կողմից:

Իրանում հետընտրական զարգացումների հիմնական և կարևորագույն առանձնահատկությունն այն է, որ ցույցերը և արյունոտ բախումները ցուցարարների ու անվտանգության կառույցների ուժերի միջև չհանգեցրեց ընդդիմության և նրան պաշտպանող հասարակության մի մեծ հատվածի շրջանում հակահամակարգային կարգախոսների ու նպատակների ձևավորման: Ինչպես ցույցերի առաջին օրերին, այնպես էլ հետագայում ցուցարարների հիմնական պահանջը ոչ թե առանցքային քաղաքական փոփոխություններ իրականացնելն էր, այլ նոր նախագահական ընտրությունները:

Հունիսի 20-ին Միր-Հոսեյն Մուսավին հանդես եկավ պաշտոնական հայտարարությամբ, որով կոչ արեց իրեն պաշտպանող ցուցարարներին զերծ մնալ բռնություններից և շարունակել ցույցերը միայն խաղաղ ճանապարհով: Նա իր կոչում, ևս մեկ անգամ ընդգծելով, որ հեղափոխական չէ, որպես իր գործողությունների հիմնական ուղենիշ նշեց իսլամական հեղափոխության խորհուրդն ու դրա նպատակները: Հաջորդ օրը Մուսավիի անունից հայտարարություն տարածվեց, ինչն, ի դեպ, հետագայում չհաստատվեց, որ ընդդիմությունը մարմնավորող Մուսավին պատրաստ է որպես շահիդ սեփական կյանքը զոհաբերել հանուն ցուցարարների և արդարության:

Իրանում ծավալված ներքաղաքական պայքարը հունիսի 24-ից՝ փողոցային ցույցերի դադարեցումից հետո, տեղափոխվեց ստվերային դաշտ, որտեղ հիմնական գործող անձինք ոչ թե փողոց դուրս եկած երիտասարդներն էին, այլ իրանական վերնախավի տարբեր բնեռները: Հունիսի 26-ին Իրանի նախագահ Մ.Ահմադինեժադի կազմակերպած՝ մեջլիսի անդամների ամենամյա ընդունելությունը ցույց տվեց, թե որքան է խորացել գործող նախագահից իրանական քաղաքական վերնախավի մի մեծ հատվածի դժգոհությունը: Ընդունելության հրավերն ընդունեցին և հանդիպմանը մասնակցեցին Իրանի խորհրդարանի

290 պատգամավորներից միայն 105-ը: Հանդիպմանը, որի ընթացքում հնչեցվում էին շնորհավորանքներ Մ.Ահմադինեժադի վերընտրման կապակցությամբ, չմասնակցեց նաև խորհրդարանի նախագահ, պահպանողականների ճամբարի հիմնական առաջնորդներից մեկը համարվող Ա.Լարիջանին: Նշենք, որ 290 պատգամավորներից բաղկացած խորհրդարանում այսպես կոչված «բարեփոխիչներն» ունեն ընդամենը 76 պատգամավորներ, այն դեպքում, երբ ընդունելությանը տարբեր պատճառներով հրաժարվել են մասնակցել 185 պատգամավորներ: Սա խոսում է այն մասին, որ գործող նախագահի դեմ ձևավորված ընդդիմության բևեռը կազմված է տարբեր թևերի ներկայացուցիչներից:

Այստեղ ուշադրության է արժանի ևս մեկ կարևոր փաստ: Հունիսի 25-ին Իրանի խորհրդարան պատգամավորական բոլոր խմբակցությունների ղեկավարության հետ հանդիպման էին եկել Մ.Հ. Մուսավին և Փորձագետների վեհաժողովի նախագահ Ա.Ա. Հաշեմի-Ռաֆսանջանին: Առաջին տեղեկությունն այս այցի և տեղի ունեցած հանդիպումների մասին հաղորդեցին Արևմուտքում գործող իրանական ընդդիմադիր գործակալությունները, իսկ պաշտոնական հավաստիացումը Հաշեմի-Ռաֆսանջանի կողմից ստացվեց միայն մեկ շաբաթ անց:

Նշենք, որ հանդիպումը տեղի է ունեցել այն ժամանակ, երբ համաշխարհային լրատվամիջոցները տարբեր տեղեկություններ էին տարածում Մուսավիի մասին. իբր նա ձերբակալվել է, գտնվում է տնային կալանքի տակ ևն: Սակայն ակնհայտ է, որ Մ.Ահմադինեժադի հակառակորդը բավական ազատ քաղաքական գործունեությամբ է զբաղվում, իսկ նրա ստվերում գտնվելը, հավանաբար, պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Մուսավին ցանկանում է կտրել իրեն ցուցարարների ագրեսիվ և կազմակերպված հատվածի հետ կապող թելը՝ դրանով իսկ խուսափելով անկարգությունների կազմակերպման մեջ մեղադրված լինելուց: Նման վարվելաձև է դրսևորում նաև Հաշեմի-Ռաֆսանջանին, ով հունիսի 29-ին հայտարարություն տարածեց այն մասին, թե անկարգությունները դավադրություն են Իրանի պետության և ժողովրդի նկատմամբ, իսկ դրանց իսկական կազմակերպիչները «ժողովրդից չեն»:

Մեկ շաբաթ անց Հաշեմի-Ռաֆսանջանին կոչ արեց ազատ արձակել բոլոր նրանց, ովքեր կապ չունեն դավադրության կազմակերպման հետ: Նշենք, որ հունիսի երկրորդ կեսին, ըստ իրանական ոստիկանության պաշտոնական տեղեկատվության, անկարգությունների կազմակերպման և իրականացման մեղադրանքով ձերբակալվել է 1000-ից ավելի մարդ:

Թե՛ Մուսավիի և թե՛ Հաշեմի-Ռաֆսանջանիի ցանկությունը՝ խզել կապը ցուցարարների ակտիվ զանգվածի հետ, ամենայն հավանականությամբ արդյունք է այն գիտակցության, որ փողոցային պայքարը և հասարակության կազ-

մակերպված ընդդիմությունը իշխանություններին սպառել են իրենց: Իշխանություններն իրենց հերթին բավական կարևոր քայլ են արել Մուսավիի և նրա քաղաքական կողմնակիցների նկատմամբ՝ որպես պաշտոնական կարծիք և գնահատական տարածելով այն դատողությունը, թե ցույցերի և սպանությունների հետևում կանգնած են արևմտյան ուժերը: Թե ինչպիսին է Արևմուտքի մասնակցությունը Իրանում տեղ գտած քաղաքական ճգնաժամին, այս դեպքում կարևոր չէ: Առաջնային կարևորություն է ներկայացնում այն փաստը, որ Արևմուտքի հետ կապված այս վարկածը ձեռնառու է թե՛ իշխանություններին, թե՛ Մուսավիին՝ թույլ տալով երկուսին էլ խուսափել իրենց հասնող պատասխանատվությունից:

Նշենք, որ հակաարևմտյան և ընդհանրապես իսլամիստական բնույթի քարոզչությունն Իրանում վերջին երկու շաբաթների ընթացքում աճել է: Այն ուղղված է հասարակական որոշակի համախմբվածության ստեղծմանը և ուշադրությունը շեղելուն: Մակայն այն, որոշ դեպքերում, սկսում է հիշեցնել 30-ամյա հնության հետհեղափոխական իրանական քարոզչությունը, որն ուղղված էր բոլոր նրանց դեմ, ովքեր խախտում էին մահմեդականների շահերը: Այսպես, օրինակ, հուլիսի 12-ին հեղինակավոր և ազդեցիկ մեծ այաթուլաներ Մ.Շիրազին և Լ.Գուլիայգային կոչ արեցին իրանական կառավարությանը՝ չլռել Չինաստանի կողմից խաղաղ ույդուր մահմեդական բնակչության ոչնչացման և մահմեդականների դեմ իրականացվող դավադրության վերաբերյալ: Մա՛ այն պայմաններում, երբ Չինաստանը Իրանի կարևորագույն քաղաքական և տնտեսական գործընկերն է հանդիսանում: Նույն օրը Իրանի փոխարտգործնախարար Մ.Սանային հայտարարեց, որ ԱՄՆ կառավարությունը ճնշում է գործադրում Հարավային Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի պետությունների դեկավարության վրա՝ պահանջելով դադարեցնել տնտեսական և քաղաքական հարաբերություններն Իրանի հետ: Ինչ վերաբերում է Իրաքին և Աֆղանստանին, ապա ներքաղաքական ճգնաժամից հետո Իրանի դիրքորոշումն այս երկու երկրներում ամերիկյան ներկայության վերաբերյալ միանգամից կարծրացավ: Միննույն ժամանակ, վերջին երկու շաբաթվա ընթացքում մի քանի անգամ ավելացան գրոհայինների հարձակումներն Իրաքում և Աֆղանստանում տեղակայված ամերիկյան ուժերի վրա, ավելացավ ահաբեկչական ակտերի թիվը:

Մակայն նույն Իրանում ներքաղաքական անկայունության պայմաններում աճել է անհանգստությունը երկրի ազգային և կրոնական փոքրամասնությունների բնակչության շրջաններում: Խոսքն առաջին հերթին Բելուջիստանի մասին է, որի բնակչության մեծ մասն անգամ պաշտոնական տվյալներով քվեարկել էր Մ.Հ. Մուսավիի օգտին՝ հույս ունենալով ազատվել Մ.Ահմադինեժադի շիա-ծայրահեղական վարչախմբից: Սուննի բելուջներով բնակեցված

իրանական այս տարածքում ընտրություններից հետո արդեն երեք խոշոր ահաբեկչական ակտ է կազմակերպվել, որոնց արդյունքում 30-ից ավելի մարդ է զոհվել: Բացառված չէ, որ այս խժոժությունների կազմակերպման մեջ ակտիվ դեր են խաղացել երրորդ պետությունները, սակայն իրանական ներքին կրոնական քաղաքականության մեջ վերջին տարիներին ամրապնդված հակասուննիականությունը պարարտ հող է ստեղծել այդ պետությունների գործունեության արդյունավետության համար:

Վերադառնալով բուն ներքաղաքական զարգացումներին Իրանում՝ պետք է նշել, որ մոտակա շրջանում իշխանությունները հասարակությանն այսպես թե այնպես պետք է ներկայացնեն բախումների մեղավորների և դրանց քաղաքական կազմակերպիչների անունները: Վերջին շրջանում իրանական պետական լրատվամիջոցներում ակտիվացել են հրապարակումները «Մոջահեդդինե Խալք» կազմակերպության և նրա՝ բրիտանական կառավարության հետ ունեցած կապերի մասին: Ամենայն հավանականությամբ հենց «Մոջահեդդինե Խալքը» և բրիտանա-ամերիկյան իշխանությունները կներկայացվեն որպես ընդվզումների և բախումների կազմակերպիչներ, ինչը թե՛ իրանական ղեկավարության և թե՛ Մուսավիի քաղաքական թիմին թույլ կտա մասնակիորեն խուսափել հասարակության առջև պատասխանատվությունից:

Այսպես թե այնպես, քաղաքական թեժ և տեսանելի պայքարն Իրանում դեպի մարում է գնում: